

2. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ М-ва внутрішніх справ України від 16.02.2018р. № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0371-18> (дата звернення: 21.05.2019).

3. Наказ Генеральної прокуратури № 139 Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань від 06.04.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16> (дата звернення: 21.05.2019).

Фоміна Д.О.,

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Черненко А.П.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Суд присяжних є інститутом народовладдя, що ефективно функціонує в багатьох країнах. Світовій юридичній практиці відомо дві моделі суду присяжних: англо-американська (класична) і європейська (суд з розширеною колегією народних засідателів-присяжних).

Суд присяжних в Україні є достатньо новим інститутом, незважаючи на те, що у Конституції України від 28 червня 1996 р. було задекларовано право народу брати участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ст. 124). Однак, положення Основного закону лише визначили вектор подальшої законотворчої діяльності щодо створення правових умов для функціонування суду присяжних. Лише з прийняттям 13 квітня 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), у §2 Глави 30 передбачено основні положення щодо здійснення судового розгляду за участю присяжних, зокрема, передбачені їх права та обов'язки, особливості виклику й їх усунення тощо [2, с. 69].

У світовій юридичній практиці прийнято виділяти дві основні моделі суду присяжних – англо-американська (класична) та континентальна (європейська). Для англо-американської моделі суду присяжних (США, Велика Британія, Канада, Бельгія, Швейцарія, Мальта тощо) характерним є те, що колегія присяжних виносить вердикт (*de lege ferenda*) про винуватість (невинуватість) особи у вчиненні злочину без участі професійних суддів. У випадку, якщо присяжні виражають згоду з обвинувальним актом, в подальшому

професійний суддя призначає підсудному конкретний вид та розмір покарання. За таких умов, очевидно, що компетенція присяжних і професійних суддів є різною, оскільки перших прийнято відносити до «суддів факту», натомість, других – до «суддів права» [5, с.1]. При континентальній моделі (Франція, Німеччина, Італія, Греція, Австрія, Данія та ін.) колегія із числа професійних суддів та представників народу всі питання, які пов'язані з розглядом справи (у тому числі, дослідження доказів, встановлення наявності чи відсутності у діях особи ознак складу злочину) та постановленням вироку (кваліфікація злочину, призначення покарання) вирішують спільно. Непрофесійних суддів називають «шефени», що з німецької перекладається як «член», «засідатель», які беруть участь у всіх стадіях процесу. При цьому, на відміну від кандидатів у присяжні, які обираються одноразово (англо-американська модель суду присяжних), шефени виконують свої повноваження протягом певного періоду часу. Водночас, деякі держави (Японія, Люксембург, Фінляндія) взагалі відмовилися від інституту присяжних як такого, посилаючись на його неефективність, оскільки не змогли впоратися із збільшенням обсягу роботи судів, уповільненням загального руху справи та, як наслідок, різким збільшенням тривалості судових засідань у порівнянні з процесами, що їх ведуть судді самостійно [6, с.115].

Не викликає заперечень той факт, що суд присяжних у кожній державі функціонує з різним успіхом, оскільки має свої особливості в його організації, які зумовлені специфікою системи права, національними та соціально-політичними умовами життя, традиціями побудови загальнообов'язкових правил поведінки, а також важливістю відповідних відносин в житті держави [2, с.70].

В першу чергу, слід зазначити, що українське законодавство запозичило континентальну (європейську) модель суду присяжних, які спільно із професійними судьями вирішують питання факту та питання права. В Україні суд присяжних діє лише в місцевому загальному суді першої інстанції (у складі двох професійних суддів та трьох присяжних (ч. 3 ст. 31 КПК України) та розглядає справи щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі. Однак такий розгляд можливий лише за умови клопотання обвинуваченого під час підготовчого судового засідання (ч. 2 ст. 384 КПК України). Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують його у кількості, зазначеній у поданні. У випадку неприйняття місцевою радою протягом двох місяців з моменту отримання подання рішення про затвердження списку присяжних, територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради. Список присяжних затверджується на три роки і

передається до відповідного окружного суду, в тому числі в електронній формі (ст. 64).

При цьому, відповідно д ч. 1 ст. 65 цього Закону, присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду. Після відбору основних присяжних відбирається двоє запасних присяжних, які під час судового засідання постійно перебувають на відведених їм місцях і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості кого-небудь з основних присяжних продовжувати участь у судовому розгляді (ч. 8, 10 ст. 387 КПК України). Після закінчення відбору кожен із присяжних складає присягу. Відповідно з цього моменту вони набувають статусу присяжних. Присяжні зобов'язані ходити на всі засідання по справі та мають право підсудному ставити запитання. Після дебатів вони разом із професійними суддями йдуть до нарадчої кімнати. Народою суду присяжних керує головуючий. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім. При цьому, ніхто зі складу суду присяжних не має права утримуватися від голосування, за винятком випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого (ст. 391 КПК України) [2, с. 73-74].

Ураховуючи досвід зарубіжних країн, які мають позитивний досвід і традиції добору присяжних, та враховуючи особливості вітчизняної судової системи, правової культури громадянського суспільства, системи освіти, вважаємо, що важливим критерієм у доборі присяжних має стати рівень правової культури, складовою якої є правосвідомість [4, с.133].

Інститут присяжних у Франції за весь час розвитку держави то набував актуальності, то фактично не застосовувався. Натепер він активно застосовується в кримінальному провадженні. В Україні цей інститут є порівняно новий і не набув такого практичного застосування. Варто говорити про запозичення певних норм до законодавства України. Так, зокрема, потрібно розширити перелік осіб, які не можуть виступати присяжними, і спростити подання клопотань обвинуваченим чи його захисником щодо заміни присяжного [3, с. 271].

Таким чином, слід зробити висновок, що подальше розширення діяльності суду присяжних:

- зможе забезпечити прийняття присяжними колегіальних і незалежних від професійних суддів справедливих судових рішень;
- можливості присяжних залежать від добросовісності виконання ними своїх обов'язків у суді;
- подальше впровадження присяжних у діяльність суду сприятиме всебічному розгляду судами обставин справи та постановлення об'єктивного і неупередженого вироку.

Слід зазначити, що становлення інституту суду присяжних повинно бути поступовим та багатовекторним процесом, який повинен відповідати реалі-

ліям сьогодення, однак на даний час інститут присяжних в Україні не має чіткого регламентування та поки що є формальним, а його нормативне закріплення лише створює ілюзію розвиненого механізму його функціонування.

Отже, суд присяжних в таких країнах як Франція, Німеччина, Італія, Греція, Австрія, Данія, Японія, Люксембург, Фінляндія, США, Велика Британія, Канада, Бельгія, Швейцарія, Мальта є інститутом досить розвиненим на відміну від України в якій він досить молодий, а тому реформа судової системи в Україні має стати не лише кадровим оновленням судових органів, а й забезпечити високий рівень довіри до судової гілки влади, мати на меті більш високі якісні зміни у світових індексах, рейтингах, відповідних численних міжнародних довідниках та відображати високий рівень ефективності судової системи.

1. Берчук Д. В. Порівняльно-правовий аналіз у континентальній, англосаксонській правових системах та в Росії / Д. В. Берчук // Порівняльно-аналітичне право. – 2014 р. – № 1. – с. 295.

2. Колюх В. В. Інститут присяжних в Україні в контексті зарубіжного досвіду// Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 131. 2017. - с. 69-74.

3. Моргун С. Запозичення французької моделі суду присяжних до українського законодавства: реалії і перспективи. №3. 2017. с. 271.

4. Новоселова В. В. Критерії добору присяжних засідателів: світовий досвід для України. Вип. 4 Т. 3. 2015.- с. 133.

5. Солодков А. А. Сучасні світові моделі суду присяжних / А. А. Солодков // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014 р. – № 10-2. Том 2.- с.133.

6. Яценко Н. Г. Народні засідателі та суд присяжних у цивільному процесі: історія і сучасність / Н. Г. Яценко // Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1 (5). - с.115